

Dokumenttype NOU 1986:8 **Dokumentdato** 1985-12-00
Tittel Flyktningers tilpasning til det norske samfunn
Utgiver Sosialdepartementet
Kapittel 2 - Konklusjoner
 2.1 Innledning

Hensikten med dette forskningsprosjektet har vært å klarlegge erfaringene ulike flyktningegrupper har gjort i sitt møte med det norske samfunnet. I denne sammenheng har vi fokusert på ulike sider ved prosessen hvorved folk, som i utgangspunktet er "fremmede", forsøker å etablere seg i Norge. Vi har dokumentert flyktingenes opplevelser av hvordan de har blitt mottatt, hvilken hjelp de fikk, og hvilke hindringer de har møtt i prosessen fra å være flyktning til det å bli samfunnsborger. Ikke minst viktig i denne sammenheng er spørsmålet om hvorvidt de regner seg som medborgere i samfunnet, og om de mener at de aksepteres som likeverdige borgere av såkalte innfødte nordmenn. Som sådan kan empirien og de analytiske betraktninger i denne undersøkelsen brukes til å teste hypoteser og diskutere teorier angående etniske minoriteters forhold til vertssamfunnet, og dermed øke vår generelle forståelse av tilpasningsproblematikken. Slike bidrag tar vi sikte på å publisere i andre og mer fagorienterte sammenhenger.

For vårt formål her, mener vi imidlertid at det er av større betydning å drøfte våre konklusjoner i lys av de sosialpolitiske problemstillinger som etniske minoriteters tilpasning til det norske samfunnet reiser.

Vi henvender oss derfor først og fremst til de som arbeider direkte med flyktninger og de som sitter i administrasjon av flyktningsaker sentralt og lokalt - og vi håper i det minste at dette diskusjonsopplegget kan fungere som en kilde til ettertanke og innsikt.

I den siste St.meld. Om innvandrere i Norge, skisseres myndighetenes holdning til integreringsprosessen på denne måten:

"Det er nødvendig med betydelig innsats av økonomiske og andre ressurser for å ta igjen og styre den utviklingen mot et flerkulturelt/pluralistisk samfunn som vi er inne i. Som nevnt må disse ressursene settes inn både til tiltak til beste for innvandrerne som minoritetsgruppe og til tiltak overfor den norske majoriteten ... Et slikt flerkulturelt samfunn må etter Regjeringens mening bygge på prinsippet om likestilling og like muligheter for grupper og kulturer. Den enkelte innvandrer må likestilles med norske borgere med hensyn til rettigheter og plikter. De ulike innvandrer- og minoritetsgruppers kulturelle, sosiale og religiøse særtrekk må dessuten respekteres og gis muligheter til utfoldelse på lik linje med majoritetssamfunnets kultur

...

Regjeringen vil fortsatt gå inn for prinsippet om at en innvandrer skal kunne velge hvor sterk og hvor langvarig tilknytning til oppholdet i Norge skal være. En ønsker ikke å stille noe krav om at innvandrerens skal bli mest mulig norsk (assimileres) selv om han eller hun vil bosette seg her for godt. På den annen side vil det, som nevnt, være nødvendig for innvandrere enten de er her i kortere eller lengre tid, i stor grad å tilpasse seg norske forhold. Etter Regjeringens mening vil det å kunne ha forankring i egen kultur og et kjent miljø lette innvandrernes muligheter til å tilpasse seg og fungere i majoritetssamfunnet (integreres)."

(St.meld nr 74, 1979-80:28).

Med utgangspunkt i empirien fra vår undersøkelse, skal vi ta opp noen av de implikasjoner som den ovenfornevnte skissering av myndighetenes integreringslinje kan tenkes å ha for flyktninger og deres tilpasning til norske forhold. Fire emner vil stå sentralt i vår diskusjon - bosettingsmønster, oppbygging av etniske institusjoner, mulighetene på arbeidsmarkedet og forholdet til det sosiale hjelpeapparatet. Samspillet mellom disse faktorer er med på å definere mulighetene og begrensningene for

flyktninger til å oppnå en likeverdig stilling i det norske samfunnet. Vi kommer imidlertid til å konsentrere oss om de norske myndighetenes muligheter til å påvirke denne prosessen - i både positiv og negativ retning.

Kapittel 2 - Konklusjoner

2.2 Bosettingsmønstre og integreringsmuligheter

De største problemer som myndighetene står overfor i forbindelse med ethvert mottak av flyktninger, er anskaffelse av arbeid og bolig. Å ha et sted å bo og kunne tjene til livets opphold er grunnleggende forutsetninger for deltakelse i samfunnet. Hvordan arbeids- og boligproblemer løses, har derfor store implikasjoner for hvordan tilpasningsprosessen utvikler seg. Dette ser man klart i forbindelse med måten myndighetene har forsøkt å styre bosettingsmønstre til flyktningene i henhold til overordnede målsettinger for hvordan flyktninger burde tilpasse seg norske forhold. I forbindelse med mottaket av de jødiske og ungarske flyktningene gikk man aktivt inn for å spre flyktningene så mye som mulig. En av årsakene til dette var den store boligmangelen som rådde i etterkrigsårene. Men like viktig var troen på at en slik spredning var den mest hensiktsmessige måte å oppnå en rask assimilering av flyktningene. Det var en uttalt målsetting at flyktningene fortest mulig skulle "gå opp i" den norske befolkningen for øvrig, og dermed slutte å eksistere som særegne grupper.

Assimilerings- og spredningstankegangen var basert på oppfatningen om at det var til flyktningenes såvel som samfunnets beste at de ikke skilte seg ut fra nordmenn for øvrig. For flyktningene å tviholde på sin kulturelle egenart ble fra norsk hold sett på som noe negativt. I så henseende var den norske holdning overfor flyktninger i tråd med den generelle oppfatning av hvordan etniske minoriteter burde behandles. Den samiske urbefolkning, kvæner og tater ble også utsatt for et voldsomt assimileringstryk.

Det kom imidlertid klart fram i våre intervjuer med de jødiske og ungarske flyktningene, at sprednings- og assimileringspolitikken hadde svært uheldige virkninger. Selv om noen av flyktningene som ble utplassert alene på småsteder trivdes, var de unntaket. Det store flertallet av våre informanter var enige om at en slik utplasseringspolitikk gjorde en vanskelig tilpasningsprosess enda vanskeligere. I tillegg mente mange at deres framtidsmuligheter - både økonomisk og sosialt - var nokså begrensete. De fleste som ble utplassert på mindre steder forsøkte derfor å komme seg til de store sentra.

Dette betyr ikke at de etniske miljøene som ble dannet på denne måten bare var preget av samhold og harmoni. Ingen av flyktningegruppene vi undersøkte var sosialt homogene. Gruppene var preget av ulike interesser avhengig av alder, klassebakgrunn, politiske sympatier, om de var enslige eller hadde familie, var fra landet eller byen, og til og med avhengig av morsmålet de hadde. Men til tross for disse forskjellene innenfor de enkelte flyktningegruppene, delte medlemmer i hver gruppe svært mye som i sin tur gjorde at de kulturelt og sosialt sett skilte seg ut fra nordmenn. Som vi skal komme tilbake til seinere, er en viktig forutsetning for at en flyktningegruppe lykkes i å skape etniske institusjoner, at et stort antall medlemmer i gruppen greier å mobilisere seg omkring felles interesser definert ut fra sin felles bakgrunn. Poenget som vi understreker her, er at hvis flyktningene ikke har anledning til å bosette seg sammen, er de i utgangspunktet fratatt muligheten til å skape sosiale miljøer som fungerer på sine egne kulturelle premisser.

Dette er viktig å understreke i og med at myndighetene nå har stadfestet en endring i sin politikk overfor landets minoriteter. Det er nå fastslått at etniske minoriteter - inkludert de ulike flyktningegrupper - bør få anledning til å velge hvorvidt de vil adoptere den norske levemåten framfor sine egne.

Det gjøres imidlertid sjeldent klart at en slik valgmulighet forutsetter at flyktningene har anledning til å bygge opp sine egne sosiale og kulturelle miljøer. Dette forutsetter i sin tur at det er tilstrekkelig med folk med samme kulturelle bakgrunn bosatt på samme sted. Hvis, m.a.o myndighetene mener alvor med sin integreringslinje, burde alt gjøres for å bygge opp etniske miljøer av rimelig størrelse med en mest mulig variert alders- og kjønnsmessig sammensetning. Det er vanskelig å tallfeste et absolutt antall som vil gi et skikkelig grunnlag for utviklingen av levedyktige etniske miljøer, men ca 50 familier bør være et minimum. Idealet vil imidlertid være flere hundre mennesker. Dette innebærer at flyktningene helst burde konsentreres i eller rundt de større bysentrene, og ikke spres i små grupper, på mindre steder. Vi understreker dette, fordi selv om det har blitt en større forståelse for de uheldige sider ved en alt for stor spredning av flyktninger, er det samtidig tendenser til å motsette seg en alt for stor konsentrasjon av flyktninger på få steder.

Det er flere grunner til dette. Selv om det er mye enklere i dag å skaffe boliger for flyktningene enn det var for 25-30 år siden, er det fremdeles mangel på rimelige boliger, som er av forsvarlig standard. Videre er det fremdeles slik at der hvor det finnes arbeid, finnes det ikke alltid boliger, og omvendt.

Men i tillegg er det også oppfatninger om at altfor store konsentrasjoner av flyktninger i seg selv ikke er forsvarlig. For det første, gis det ofte uttrykk for oppfatninger om at det er en øvre grense for hvor mange fremmede et norsk lokalsamfunn kan "absorbere". Hvis man overskrider dette metningspunktet vil det føre til problemer i lokalsamfunnet. Denne oppfatning kombineres ofte også med en uttalt frykt for såkalt "ghettodannelse", som i seg selv defineres som uheldig. I denne sammenheng er det viktig å påpeke at de negative aspekter ved etniske ghettos er at de utgjør enklaver av fremmede kulturer. Ghettoenes problemer er sosiale og økonomiske - ikke kulturelle. Der hvor store etniske ghettos finnes, f.eks i USA og Storbritania, er det minoritetenes politiske og økonomiske avmakt som gjør at de bor under slumforhold, at barnas skoletilbud er mangelfullt, at standarden på offentlige tjenester er dårlig, osv. De klassiske problemer knyttet til ghettotilværelsen er et resultat av ressursfordeling i samfunnet, snarere enn en konsekvens av at folk med samme kulturelle bakgrunn bor konsentrert i bestemte områder.

Paradoksalt nok, kan man si at forutsetningen for gjennomføringen av en vellykket integreringspolitikk er at det finnes store nok konsentrasjoner av ulike etniske grupper for å gjøre det realistisk å gjennomføre nødvendige tiltak; f.eks forsvarlig skoletilbud for barna - særlig med hensyn til morsmålsundervisning - forsvarlig norsk undervisning for både barn og voksne, skikkelig tolketjeneste, osv.

Videre som vi allerede har påpekt tidligere, uten en konsentrasjon av folk med samme kulturelle bakgrunn, blir det umulig for alternative, etniske miljøer å danne seg.

Når dette er sagt, mener vi at det er viktig å påpeke at både i absolutte såvel som i relative tall utgjør flyktninger og andre innvandrere små grupper i Norge. Det må en eksplosjonsartet økning i deres antall til for at man skal få en situasjon hvor enkelte etniske minoriteter helt og holdent dominerer avgrensede deler av en by. Selv i Oslo er dette langt fra tilfellet, - og med den restriktive innvandrings- og flyktningepolitikk Norge fører, er det svært usannsynlig at dette blir tilfellet i den nære fremtid.

I denne sammenheng mener vi også at det er viktig å understreke at en vellykket integreringsprosess er en hvor det skapes muligheter for minoritetsmedlemmer å føle ekte tilhørighet til sosiale miljøer - et norsk og et etnisk. Dette er etter vårt syn avhengig av om nordmenn er i stand til å skille mellom det å være nordmann i kulturell forstand, og det å være borger eller medlem av det norske samfunnet. Bare da vil det være mulig for flyktninger og andre minoriteter å kunne være fullverdige samfunnsborgere, uten samtidig å måtte oppgi sin tilknytning til en særegen kulturarv med tilhørende etnisk identitet. Men fullverdig deltakelse i samfunnet er også avhengig av økonomisk uavhengighet.

Kapittel 2 - Konklusjoner

2.3 Flyktinger som økonomisk selvstendige eller som sosiale klienter

Som tidligere nevnt er en av forutsetningene for en vellykket tilpasning i et nytt land, at en har muligheten til å tjene til livets opphold. Hvorvidt dette er mulig er i høy grad avhengig av situasjonen på arbeidsmarkedet til enhver tid.

Når det gjelder de to "gamle" flyktingegruppene i vår undersøkelse - jødene og ungarene - var det forholdsvis få problemer med å skaffe dem arbeid. Dette hang sammen med det store behovet for arbeidskraft i årene like etter siste verdenskrig. Den første gruppen med jødiske flyktinger ble faktisk valgt ut med tanke på at de skulle bidra til å løse problemet med mangel på arbeidskraft.

Selv om arbeidet de fikk til å begynne med som oftest var som ufaglærte arbeidere (uansett tidligere kvalifikasjoner), understreket våre informanter hvor viktig det var for dem å kunne være økonomisk uavhengige.

Situasjonen for de senere ankomne flyktingegrupper er imidlertid noe anderledes. Når det gjelder disse gruppene, viser vår undersøkelse at de fleste begynner sitt nye liv i Norge som sosiale klienter. Modellen for mottak og utplassering av flyktinger har gått ut på at de skal utplasseres i boliger og skaffes arbeid etter et kortvarig opphold på et mottakssenter - helst ikke mer enn 6 måneder. I virkeligheten har det vist seg at dette har vært vanskelig å gjennomføre.

Å begynne tilværelsen i et nytt land som sosial klient er uheldig. Som mottakere av sosialhjelp oppgir - eller fratras - flyktingene en del av sin selvbestemmelsesrett. De blir mer eller mindre umyndiggjort fordi de må stå til ansvar overfor andre for sine økonomiske disposisjoner. Hvis dette blir langvarig, betyr det at forutsetningene for en vellykket integrering blir vanskeligere. Integreringstankgangen er basert på oppfatningen om at flyktinger oppnår en likeverdig stilling overfor resten av samfunnet. Men en viktig forutsetning for dette er at de har mulighet til å fungere som selvstendige individer.

I delrapporten om forholdet mellom sosialkontorene og flyktinger kommer det klart fram at de fleste sosialarbeiderne mener at mesteparten av deres flyktingeklienter egentlig ikke burde vært sosialhjelpsmottakere, men heller vært mottakere av arbeidsledighetstrygd. Hadde de hatt arbeid, mente man at det sannsynligvis ville ha vært langt færre flyktinger som oppsøkte sosialkontorene.

Det er også verdt å merke seg at det blant de jødiske og ungarske flyktingene også ble gitt uttrykk for at det var svært viktig for dem å ha følelsen av å ha klart seg selv. Ikke bare ga det økt selvrespekt, men det ga også en tryggere plattform/utgangspunkt i deres samhandling med nordmenn.

Hvilken konklusjon burde man så trekke ut ifra dette? Vi vil understreke at det ikke er vår mening at sosialstaten ikke har en viktig rolle å spille overfor flyktinger. Vårt standpunkt er heller at det er viktig å skille mellom behovet for økonomisk støtte som arbeidsledige flyktinger måtte ha og behovet for andre former for hjelp og støtte som skyldes problemer flyktinger kan ha i kraft av sin spesielle situasjon. Vi mener derfor, at i en situasjon hvor samfunnet preges av økende arbeidsledighet som gjør at det er vanskelig å skaffe arbeid for flyktinger, burde økonomisk bistand gis som en form for trygd og ikke sosialhjelp.

Det å motta økonomisk støtte fra det offentlige vil i alle tilfelle innebære en viss grad av umyndiggjørelse, men jo mer slike ytelser er rettighetsdefinert, snarere enn basert på behovsprøving, jo mindre er graden av umyndiggjørelsen. Dette prinsippet er forlengst blitt akseptert av de fleste som arbeider innenfor sosialhjelpssektoren, både sentralt og lokalt.

Vi vil foreslå at det opprettes en form for "trygd" for flyktinger som det ikke har vært mulig å arbeidsplassere, og dermed ikke har hatt anledning til å opparbeide rettigheter til arbeidsledighetstrygd på vanlig måte.

(Kfr delrapporten om flyktninger og sosialkontor).

Hvis vi går tilbake til vårt materiale om de jødiske og ungarske flyktningene ser vi at mobilitet eller framgang på arbeidsmarkedet var betinget av ervervelsen av språklige og faglige kunnskaper. I en situasjon med økende arbeidsledighet hvor det viser seg å være vanskelig å skaffe "den første jobben" til flyktninger er det viktig å tenke fremover.

Styrking av språkopplæringen for de nyankomne flyktningene er av stor betydning og også muligheten for dem å gjenoppta språkopplæring etter å ha vært i Norge en stund. Det beste ville selvfølgelig være en form for språkopplæring tilknyttet opplæring i arbeidslivet slik at de får anledning til å lære seg det språket de trenger for å hanskkes med de praktiske situasjoner de kommer opp i.

For flere av våre informanter som ble arbeidsplassert, var dette resultat av arbeidsmarkedstiltak av forskjellige slag, bl.a den såkalte Arbeidstilvenningsordningen (som i virkeligheten går ut på at myndighetene subsidierer arbeidsplasser for flyktninger ved å refundere bedrifter en viss andel av de lønninger som flyktningene får). Denne ordningen kom i stand for å løse problemet med arbeidsledig norsk ungdom, men ble utvidet til også å gjelde flyktninger.

Sett fra flyktningenes side, har en slik ordning flere fordeler, ikke minst det at man tilegner seg konkrete kunnskaper om arbeidslivet og arbeidsprosesser og at man opparbeider seg ansiennitet. Vi mener derfor at det er viktig å opprettholde en slik ordning for nyankomne flyktninger, og at anvendelsesmulighetene bør utbygges.

Videre mener vi at det er viktig å beholde og utbygge stipendordningen for flyktninger slik at de som vil, kan skaffe seg en formell utdanning. Stipendordningen vil gjøre det mulig for voksne flyktninger å ta videregående utdanning, såvel som ulike former for yrkesrettede kurs. Vi mener videre at det bør gis et visst slingringsmonn når det gjelder frister for hvor lang tid etter ankomsten en flyktning skal kunne ha anledning til å dra nytte av slike ordninger. Når vi vet hvor usikre de første årene i et nytt land er, kan det tenkes at det kan være tilfellet at flyktninger først etter 2-3 år oppdager nødvendigheten av å få seg en bedre utdanning. Dette gjelder særlig for menn og kvinner som har familieforpliktelser og som derfor er avhengig av å være i inntektsbringende arbeid.

I forlengelsen av dette, mener vi også at det er viktig å ta alvorlig spørsmålet om "ekvivalering" av flyktnings utdanningsmessige kvalifikasjoner. Det bør undersøkes hvorvidt formelle kvalifikasjoner fra flyktningenes hjemland samstemmer med kravene til lignende utdanning og/eller opplæring her i landet. I de tilfellene hvor dette har blitt gjort for ulike former for utenlandske kvalifikasjoner (f.eks leger, sykepleiere, fysioterapeuter fra visse land) får de som har slike kvalifikasjoner klar beskjed om deres kvalifikasjoner svarer til norske krav, eller om de må ha tilleggskvalifikasjoner.

Vi er klar over at det finnes flere problemer forbundet med en slik ekvivaleringsprosess, ikke minst at det ikke finnes noen sentral instans som står for dette. Videre at de typer kvalifikasjoner som er representert blant flyktninger fra ulike land vil variere. Vi mener imidlertid at det burde være en naturlig oppgave for den instans som har ansvaret for koordineringen av flyktningsaker på sentralt hold, å ta opp dette spørsmålet overfor de rette instanser. Det kan også tenkes at evt kostnader involvert i slike ekvivaleringsutredninger som er gjort med utgangspunkt i bestemte flyktningegruppers behov helt eller delvis dekkes av de sentrale myndighetene.

Undersøkelsen blant de jødiske og ungarske flyktningene viser at situasjonen ville ha vært mye lettere for flere av dem om de kunne ha fått skikkelig og rimelig uttelling for sine kvalifikasjoner og arbeidserfaringer fra hjemlandet.

Et annet aspekt ved dette problemkomplekset er at det ikke alltid har vært mulig for flyktninger å ha med seg bevis for sine kvalifikasjoner. I den grad det lar seg gjøre, burde det tas initiativ til å skape muligheter for flyktninger å avlegge faglige prøver, for dermed å kunne få uttelling for tidligere utdanning, erfaringer og ferdigheter.

Kapittel 2 - Konklusjoner**2.4 De unge enslige**

En kategori blant flyktninger som ofte regnes som problematisk i tilpasningssammenheng er barn og ungdom uten familie. Sett fra mottakerlandets synspunkt er denne kategorien problematisk fordi den krever en høy grad av omsorg og oppfølging. Alle samfunn er basert på at det er familier eller samlivsenheter som har ansvaret for oppfostringen og den daglige omsorgen av neste generasjon. Alle samfunn har imidlertid regler som definerer hvem det er som har ansvaret for barna som av en eller annen grunn mangler en slik "naturlig" omsorgsenhet. Det er først og fremst slektninger som anses å ha et slikt ansvar, men i de fleste industrialiserte land, deriblant Norge, er ansvaret for at barn får dekket sine grunnleggende behov tillagt samfunnet.

Når unge enslige flyktninger regnes for å være en problemgruppe er det med utgangspunkt i myndighetenes usikkerhet eller manglende forutsetninger for å kunne ivareta dette ansvaret. Myndighetene er pålagt ansvaret for å sikre at det skapes en oppvekstsituasjon hvor barnas interesser ivaretas. Siden ivaretagelse av disse interesser forutsetter tilfredsstillelse av barnas materielle og følelsesmessige behov, er det ingen enkel oppgave, heller ikke når det gjelder norske barn. Dette fordi det dreier seg om størrelser som det er vanskelig å objektivisere, slik som "trivsel", "glede", "utviklingspotensiale", osv. Problemet er desto større når det dreier seg om barn med en annen kulturell bakgrunn, og hvor et viktig element i oppfostringen er å vedlikeholde barnas tilknytning til et kulturelt og sosialt miljø som er mer eller mindre ukjent for norske barnevernsmyndigheter.

Når det gjelder vår undersøkelse, utgjorde unge enslige flyktninger en betydelig gruppe blant ungarerne og vietnameserne. Vi skal her forsøke å oppsummere noen av de erfaringer som er gjort med disse gruppene.

Begrepet "unge enslige" dekker et vidt spektrum av tilfeller. Det bør derfor skilles mellom ulike kategorier unge enslige flyktninger. For det første bør man skille mellom myndige og umyndige, og når det gjelder den siste kategorien, mellom barn og ungdom. Videre er det viktig å skille mellom de som har nære slektninger i landet og de som er helt alene og uten slektsbånd med noen andre flyktninger.

Kapittel 2 - Konklusjoner**2.5 Foreldreløse barn**

Når det gjelder umyndige barn uten foreldre, er dette et forholdsvis nytt problem i Norge. I ingen annen flyktningegruppe som har kommet til Norge har man hatt så mange barn og yngre ungdommer som tilfellet er med vietnameserne. Av de 3.548 vietnameserne som hadde kommet til Norge mellom 1975 og 1982 var ca 12 pst enslige barn/ungdom under 18 år.

Mange av disse er imidlertid enslige bare i norsk juridisk forstand. Selv om de ikke har sine foreldre i landet, er det flere som kom til Norge sammen med eldre søsken, andre slektninger eller venner av familien som har lovet å ta seg av barna. Men når disse barna kommer til Norge, er de i likhet med norske enslige, umyndige barn, det offentliges ansvar. Det har dessuten ikke alltid vært lett for de lokale barnevernsmyndigheter å vurdere hvorvidt allerede eksisterende omsorgsforhold disse barna lever under er forenlig med de krav som barnevernsloven setter for slike forhold. Mest problematisk er kanskje tilfellene hvor eldre søsken - som oftest en eldre

bror - har blitt pålagt ansvaret for sine yngre søsken. Forholdet til familien som er igjen i Vietnam utgjør en ytterligere kompliserende faktor. Selv om det endelig har lyktes å få til en ordning med vietnamesiske myndigheter angående utreisetillatelse for dem som har slektninger i utlandet (Orderly Departure Program), fungerer systemet tregt og langsomt. Det gjelder derfor å finne fram til løsninger som i minst mulig grad vil kunne skape problemer når barna gjenforenes med sine foreldre etter et, to eller flere år.

Av denne grunn er det viktig å skape "midlertidige" eller "erstatningshjem" for disse barna, hvor ikke bare de materielle vilkårene er til stede, men hvor også normative og moralske verdier tilgodeses.

Å ha det daglige ansvaret for et barn innebærer at det til stadighet må fattes beslutninger på vegne av, og i forhold til barnet. Omsorgsansvaret innebærer et autoritetsforhold, og for at omsorgsforholdet skal fungere etter hensikten, må dette autoritetsforholdet godtas av barnet.

Etter vår mening ville det være mest hensiktsmessig om hjelpeapparatet bygget på og støttet opp under allerede eksisterende forhold av denne typen, f.eks eldre søsken - yngre søsken, tante/onkel - nevø/niese osv.

Ved å gjøre dette forankres barna/ungdommene i en større moralsk og normativ sammenheng, som definerer de rettighetene og forpliktelsene partene i forholdet har overfor hverandre.

Men selv om vi mener at omsorgsforhold basert på allerede eksisterende og moralsk forpliktende bånd, har en større sjanse for å fungere, er vi klar over at dette ikke alltid er tilfellet. Derfor er det viktig at hjelpeapparatet påser at oppdrageransvaret forvaltes på en forsvarlig måte. Dette for å sikre at barnas interesser blir ivaretatt.

Når det gjelder barn som ikke har slektninger her i landet, ville det på mange måter være en fordel å forsøke å finne fosterforeldre som tilhører samme etniske gruppe som barnet. Det vil imidlertid ikke alltid være mulig å finne slike familier som har forutsetninger for og interesse av å påta seg et slikt ansvar. Da vil et mulig alternativ være plassering i en norsk fosterfamilie. En slik løsning vil imidlertid kunne medføre en del problemer på kort og lang sikt. Det største problemet på kort sikt vil være å få forholdet til å fungere til tross for språkbarrierer og kulturelle forskjeller. På den andre siden, hvis det går bra, kan dette paradoksalt nok skape andre problemer på litt lengre sikt, som f.eks manglende sosialisering i egen kultur og dermed fremmedgjøring fra egen etnisk gruppe. Det kanskje største problemet som kan oppstå vil imidlertid være om barnet har blitt følelsesmessig sterkt tilknyttet fosterfamilien og de biologiske foreldrene ankommer Norge etter flere år og naturlig nok ønsker "å få barnet tilbake".

Kapittel 2 - Konklusjoner

2.6 Enslig ungdom

Når det gjelder ungdom, er kravene til daglig omsorg mye mindre enn for barn. Til gjengjeld er behovet for rettleiding og bistand i den vanskelige løsrivelsesprosessen som karakteriserer ungdomsårene, nokså omfattende.

Blant de ungarske flyktningene som kom til Norge i 1956, var det flere enslige unge i tenårene. Noen av dem ble overført til Norge som del av den hovedgruppa av flyktninger som ble tatt hånd om av et eget overføringsstyre utpekt av norske myndigheter. Men i tillegg til denne "offisielle" overføringen, var det også særskilte programmer for overføring av ungdom drevet av private organisasjoner. Viktigst blant disse var programmene til Norsk Student Samband og K.F.U.M. Vårt bestemte inntrykk, basert på intervjuer med noen av disse "ungdommene", er at forholdene stort sett var best tilrettelagt av Student Sambandet og K.F.U.M. Dette fordi disse to oppleggene tok utgangspunkt i de særskilte behovene som ung enslig ungdom hadde. De unge enslige i overføringsstyrets gruppe "druknet" i det

generelle opplegget som først og fremst var myntet på familier og voksne menn. For flere av disse ungdommenes vedkommende betydde det at de ikke hadde noen form for sosial forankring.

Det var ingen voksne som de hadde et forpliktende forhold til og som hadde et moralsk og personlig ansvar for dem. Noen av dem fant til slutt en forankring i ungdomskriminelle miljøer - dvs norske ungdomsmiljøer som var like marginale i forhold til storsamfunnet som de selv. I en periode ansatte Det Norske Flyktningerådet en sosialkurator til å arbeide med disse unge enslige som hadde kommet på avveie. I den grad det lyktes å føre dem ut av et belastet miljø, var det avhengig av at sosialarbeideren var tilgjengelig for dem når de trengte hjelp og bistand - uansett når det måtte være. Til gjengjeld krevde sosialkuratoren at de holdt sine forpliktelser overfor ham. Dermed ble det bygget opp et tillitsforhold basert på gjensidig respekt. En slik måte å arbeide på er svært krevende - ikke minst på det følelsesmessige planet. Den krever evnen - og overskuddet til å la seg engasjere i en annens skjebne, men med profesjonell innsikt. Det krever også en fleksibel arbeidssituasjon med faglig og personlig støtte fra overordnede og kolleger. Det er imidlertid ingen tvil om at et slikt opplegg ville være det beste for en del av den vietnamesiske ungdommen som mangler skikkelig forankring i egne eller norske miljøer. Dette innebærer at hjelpeapparatet på lokalt plan må ta stilling til hvorvidt man er beredt til å satse de menneskelige og økonomiske ressurser som er nødvendige for å kunne arbeide på denne måten.

Kapittel 2 - Konklusjoner

2.7 Oppretting av faglige referansegrupper

Opgavene knyttet til sosialt arbeid blant unge enslige flyktninger er omfattende og krevende. For å løse dem på en tilfredsstillende måte, forutsetter det en god del personlig innsikt såvel som inngående kjennskap til flyktingenes kulturelle verdi- og normsystem. Dette er også tilfellet generelt sett for barnevernsarbeidet blant etniske minoriteter. Imidlertid, gitt det faktum at det er flere ulike flyktning- og innvandrergreper representert i Norge i dag, kan det være vanskelig for det enkelte sosialkontor å ha fagfolk med de nødvendige bakgrunnskunnskaper som trengs i slikt arbeid. Vi mener at en måte å løse dette problemet på ville være for sosialkontorene å knytte til seg ulike typer ressurspersoner. Disse vil kunne fungere som rådgivere eller konsulenter, enkeltvis eller gruppevis både for å finne løsninger i konkrete tilfelle, såvel som å gi et grunnlag for utarbeiding av generelle strategier og planlegging for framtiden. Vi mener at det bør være en rolle for to typer sakkyndige som helst bør inngå i et samarbeid. Den ene kategorien sakkyndige bør bestå av samfunnsvitere med kjennskap til og erfaringer fra flerkulturelle miljøer. Vi tror at særlig sosialantropologer kan være relevante her, men også sosiologer og sosialpedagoger som har spesialisert seg i multietniske og flerkulturelle problemstillinger. Den andre kategorien sakkyndige bør bestå av representanter for flyktningegrupper eller organisasjoner. Disse bør kunne fungere som formidlere av flyktingers synspunkter og opplevelser. En referansegruppe som består av sosialarbeidere, ressurssterke flyktninger og samfunnsvitere, vil kunne utfylle hverandre på en fruktbar måte fordi de representerer ulike ferdigheter, erfaringer og ikke minst interesser.

Kapittel 2 - Konklusjoner

2.8 Behov for psykisk helsevernstilbud

Under samtaler med våre informanter kom det fram at det kunne oppstå situasjoner hvor flyktninger trengte spesiell bistand for å hanskas med de psykiske ettervirkningene av ulike påkjenninger de hadde blitt utsatt for før de kom til Norge.

Mest åpne/bevisste om dette problemet var de jødiske og latinamerikanske flyktninger som slet med ettervirkninger fra konsentrasjonsleir - eller fengselsopphold hvor de hadde blitt utsatt for systematisk mishandling og tortur.

De uttrykte et sterkt behov for et psykisk helsevernstilbud som kunne ta utgangspunkt i deres spesielle problemer - dvs støtte fra fagfolk som kan deres språk, som kjenner til bakgrunnen for deres spesielle situasjon og som har erfaring fra behandling av torturerte og mishandlede mennesker.

I skrivende stund har myndighetene gitt grønt lys for opprettelse av en beredskapsgruppe innenfor det psykiske helsevernet for å bøte på disse problemene. Forutsatt at en slik gruppe tilføres tilstrekkelige ressurser, er det et skritt i riktig retning.

Imidlertid bør også mulighetene for samarbeid på nordisk plan undersøkes, slik at man kan dra nytte av de erfaringer de ulike nordiske land har gjort på dette spesielle feltet. Vi tenker her spesielt på det danske senteret for rehabilitering av torturofre.

Kapittel 2 - Konklusjoner

2.9 Referanser

- 1) Barth, F. (red.):
Ethnic Groups and Boundaries
Oslo, Universitetsforlaget, 1969.
- 2) Doeringer, P. og Piore, M.:
"Unemployment and the Dual-Labour Market"
i The Public Interest 1975 No 38 (winter).
- 3) Eitinger, L.:
Psykiatriske undersøkelser blant flyktninger i Norge,
Oslo, Universitetsforlaget 1958.
- 4) Eitinger, L.:
Flyktingene i Norge,
Oslo, Det Norske Studentersamfunn og Norsk Studentsamband, 1959.
- 5) Geertz, C.:
"Religion as a Cultural System"
i Banton, M. (red.): Anthropological Approaches to the Study of Religion
ASA 3. London Tavistock 1966.
- 6) Grønhaug, R. (red.):
Migrasjon, utvikling og minoriteter,
Bergen, Universitetsforlaget, 1979.
- 7) Ivanka, Z.O.:
Flyktingers identitetsproblemer i Norge
Psykologisk Inst. Univ i Oslo 1966.
- 8) Klausen, A.M.:
Kultur - variasjon og sammenheng,
Oslo, Gyldendal 1970.
- 9) Korbøl, A.:
"Jeg skjønner ikke at noen vil være noe så simpelt som slave"
i Hanisch, T. (red.): Marked for arbeid, Oslo, Universitetsforlaget
1980.
- 10) Kramer, J.Y.:
"Indiske innvandrere i Drammen - Middelklasse på permisjon?"
i Ringen, A. (red.): Migration to and within the Nordic Countries.
Oslo, INAS/Nordisk Ministerråd 1979. (Report from the V'th Nordic
Conference on Labour Migration Research.)

- 11) Løchen, Yngvar:
Flyktninger i Norge - En sosiologisk undersøkelse,
Stensil, Det norske Flyktningsrådet, 1956.
 - 12) Muller, H.:
"Innvandrere på arbeidsmarkedet i Bergensregionen"
i Tidsskrift for Samfunnsforskning 1982 Årg 23, Nr 3, s 231-250.
 - 13) Piore, M.:
Birds of Passage - Migrant Labour and Industrial Societies,
New York, Cambridge University Press, 1979.
 - 14) Puntevold Bø, B.:
Fremmedarbeidere i Oslo,
Diakonhjemmets sosialhøyskole, Oslo, 1979.
 - 15) Rose, A.M.:
"Minorities"
i International Encyclopedia of the Social Sciences
MacMillan and Co. & The Free Press, N.Y. 1968.
-